

اهمیت و حفاظت محیط زیست

در آینه قرآن و سنت

فضل من الله "فضلی"

الحمد لله وحده والصلوة والسلام على من لا نبی بعده .

و بعد: خداوند متعال در قرآن کریم می فرماید:

﴿الَّذِي جَعَلَ الْأَرْضَ مَهْدًا وَالْجِبَالَ أَوْتَادًا وَخَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ وَجَعَلَكُمْ فِيهَا مَعَالِمًا لِتَعْلَمُوا أَنَّكُمْ لَهَا كَائِدَاتٌ وَمَا تَدْرِيونَ يَوْمَ تُنْفَخُ الْأَشْجَارُ عَنْ أُصُولِهَا وَالنَّارُ الْوُاقِعَةُ لِلْأَشْجَارِ أَهْلٌ بِمِثْلِ نَارِ الْوُاقِعَةِ لِلنَّاسِ﴾
البقرة: ٦-١٦

ترجمه: آیا نگردانیدیم زمین را فرش و کوهها را میخها و آفریدیم شما را جفت جفت و گردانیدیم خواب را برای رفع خستگی شما و گردانیدیم شب را پوشش و گردانیدیم روز، را وقت کار و پیدا کردن معاش و بنا کردیم بالای سر شما هفت بنای خیلی محکم و گردانیدیم چراغی درخشان و فرود آوردیم از ابر های فشارنده آب ریزان تا برآریم بواسطه آن دانه و گیاه. و باغ های درهم پیچیده.

باتوجه به ارشادات قرآنی در رابطه به خلقت و فطرت، آنچه را که در نظام شگفت انگیز آفاق و انفس می بینیم سراسر بخاطر آسایش بشر و زیست بهتر انسانها خلق گردیده و خالق و مالک لایزال یگانه ناظم آن میباشد و حکمت و اثراتی که محسوس و ملموس دیده های بینا و عاقل میباشد، باعث ایمان و یقین بیشتر در اذهان میگردد.

و ارشادات اعجاز انگیز قرآن عظیم الشان که از هموار بودن زمین باتوجه به گوارا بودن آن برای زیست بشر و ایجاد موسم های متعدد و وفرت گازات مفید و ضروری هم چون اکسیژن و غیره و سایر عناصر ضروری برای امرار حیات از قبیل معادن، چشمه ها دریا ها و اشجار که بدون شک رکن مهمی در زندگی انسان ها و حیوانات و محیط آن محسوب میشود تذکر مختصری نموده که اگر به تفصیل روی آن بحث گردد ممکن سالها هم بحث آن به انجام نرسد.

و هم چنان در بحث کوهها که در واقع حکمت هایی در آن نهفته است و شگفتیهای عظیمی که میتوان در حد توان و دید ظاهری خویش، آن را مکان جمع آوری آب و جلوگیری از طوفان ها و باد های خطرناک و به قول قرآن عظیم میخها که جهت استقرار زمین بوده مورد بحث قرار، داد که هربخشی از تحقیق و پژوهش بشر به این نتیجه خواهد رسید که بیشترین اهمیت کوهها در زیبایی و ضرورت محیط زیست خلق گردیده است. و اینکه باساس فطرت بشر به خواب و استراحت نیاز دارد و مکانی که در آن امکان خواب و استراحت وجود دارد محیط سالم و مناسب برای زیست بشر میباشد.

و اینکه روز را خداوند بخاطر کار و حصول رزق حلال معین نمود، بدست آوردن رزق حلال و مصروفیت انسانها در انجام معیشت حلال ایجاب محیط مناسب و قابل زیست را مینماید.

و آفتاب که بیشترین منبع نور و انرژی در روی زمین است اساسی ترین و مهمترین عنصر در ادامه حیات و محیط زیست محسوب میگردد. پس کسی که بدون اجازه همسایه در بلند نمودن خانه خود آنقدر افراط میکند که همسایه را برای دایم از نعمت نور و گرمی آفتاب محروم میسازد و هیچگونه تشویشی را بدل راه نمیدهد و فقط و فقط به آسایش و منفعت خویش مینگرد، اما بی خبر از اینکه نور و حرارت آفتاب تحفه خداوندی است که برای بندگان ارزشی داشته است. پس شرعاً و طبیعتاً عمل منکر و ناروایی را انجام داده است که تا مادامیکه ضرر عملش به همسایگان و سایر مردم برسد مستوجب جزای آن میگردد.

و باتوجه به اهمیت موضوع بجا میدانیم تاحدیثی را پیرامون عدم ضرر رسانی به انسانها تذکر نموده و از ارشادات ناب، فخر بشریت، مسیر درست انسانیت را پیموده و راهیاب گردیم.

«لا ضرر و لا ضرار فی الاسلام»^۱

ترجمه: در اسلام نه ضرر رساندن است و نه قبول کردن ضرر.

ابرها که به امر خالق متعال و فشرده شدن شان باعث نزول باران می‌گردد و زمینه نشو و نمای گیاهان و نباتات می‌گردد در امرار حیات و محیط زیست نقش اساسی را دارد، نظر به تحقیق محققین زراعت غرس نهال و حفاظت اشجار باعث جلب بارندگی می‌گردد. پس توجه به غرس نهالها و حفاظت از آنها تاثیر مثبتی در حفاظت محیط زیست داشته است.^۲

و بالاخره سبب ایجاد باغ های سرسبز، شاداب و انبوه می‌گردد. پس دقت و تعمق در ارشادات قرآنی، سبب ارج گذاشتن به طبیعت و محیط زیست گردیده و انسانهای متعهد را در حفاظت از محیط زیست متوجه می‌سازد.

و اسراری که در نظام کاینات مضمهر و گاهی برای بشر هویدا است سراسر حکمت، فلسفه و صد در صد موثر در ادامه حیات بوده که هر بخش آن از باران ها گرفته الی تولید گازات ضروری و غیره عناصر، در ایجاد و زمینه سازی محیط زیست نقش اساسی را دارا میباشد.

روی همین اصول ذکر شده تمام ابعاد زندگی بشر، که شامل اخلاق، عمل و اندیشه میباشد، مستلزم اطاعت و فرمانبرداری از خدای بزرگ و لایزال است.

پس لازم به یادآوری است که بحث موجود راجع به اهمیت حفاظت از محیط زیست، بما میرساند که حفاظت از محیط زیست علاوه بر اینکه برای زندگی خودما و سایر انسانها لازمی و ضروری میباشد، و بنابر حکمتهایی که در آن نهفته است نوعی عبادت و رضامندی خالق یکتا محسوب می‌گردد.

امروز در کشور عزیزمان افغانستان که بیشترین منابع آبی آن از دریا ها و چشمه ها چاه هامیباشد و در خورد و نوش و سایر ضروریات از آن استفاده به عمل می‌آید حفاظت آبها از آلودگی و نجاسات وظیفه هر فرد مومن و متعهد به دین اسلام بوده و کسی که ازین مسولیت مبنی برحفاظت آبهای پاک خود داری نماید در حقیقت وظیفه اسلامی و انسانی خود را ادا ننموده است، بهتر است بخود آمده از تکرار اعمال زشت و مضر اجتناب نموده دوباره به خانواده انسانیت باز گردد و مصدر خیر و نیکی به جامعه گردد. و از انداختن نجاسات و مواد اضافی در آبهای پاک خود داری نموده تا باشد که بخشی مسولیت خود را در قبال حفاظت از محیط زیست انجام داده باشد.

و بخش عمده در حفاظت از محیط زیست جلوگیری از مواد سوختی است که در اثر دود و غبار آنها هوای پاک، آلوده گردیده و باعث مشکلات تنفسی و غیره می‌گردد. و نظر به تحقیقاتی که انجام یافته و بار بار از طریق رسانه های جمعی به نشر رسیده است بیشترین مواد زهری و مضره که در هوا پراکنده شده است باعث امراض سرطانی و لاعلاج گردیده که جدا مایه تاسف میباشد. و هر کسیکه در انجام این عمل زشت و ناپسند دخیل باشد حقیقتا که در مرگ و آزار هموطنان به نوعی دخیل میباشد.

دین مبین اسلام که یگانه مرجع و آیین مقدس برای حفاظت از خون و جان مسلمانها است و در ارشادات خود کشتن یک انسان بیگناه به قصد بمثابه قتل کل بشر یاد آوری نموده است.

به همین دلیل فقهای علوم شرعی برای قتل انسانها مراتبی را در نظر گرفته اند، که از جمله مذهب اما اعظم رحمت الله علیه در پهلوی بحث قتل عمد، قتل شبه عمد را نیز مورد بحث قرار داده که ایجاب مجازات را مینماید.

به همین دلیل گفته میتوتنیم که اگر کسی به خاطر سود جویی، خلاف مقررات وضع شده نظام و سایر اصول جلوگیری از آلودگی هوا و محیط زیست دست به اعمالی بزند که عام مردم از آن متضرر گردد و باعث ایجاد امراض و حتی مرگ و میر گردد، بدون شک در قتل شبه عمد شامل گردیده است، امیدوار هستیم که باتوجه به اهمیت موضوع و عقاب بزرگ اخروی، همه ما دقت لازم را به خرج داده در حفاظت محیط زیست مسء و لانه بر خورد نماییم.

در ارشادات نبوی که مبین و مفسر نصوص قرآن نیز میباشد بیشترین رهنمایی و استقامت دهی امتان را به حسن هم زیستی و کمک و معاونت به خلق الله و خیر و بهتری انسان را در نفع رسانی اش به سایر مردم توجیه نموده است که در حدیث شریف آمده است.

« خیرالناس من ینفع الناس »^۳

بهترین مردم کسانی اند که نفع شان به دیگران برسد.

در حالیکه خیر و نیکو بودن برای انسانها جهات و راه های زیادی دارد. اما آنچه که مورد بحث است (حفاظت محیط زیست) به این معنی که مسلمان مومن و متدین اعمالی را که در آن برای رفاه، آسودگی و ترقی افراد جامعه زمینه هارا فراهم سازد و بشر را از مشکلات نجات دهد از جمله اعمال بهتر محسوب گردیده و باعث اجر اخروی و سر بلندی دنیا میگردد.

غرس نهال ها و حفاظت از درختان در سلامت محیط زیست نقش موثر و قابل ملاحظه بی دارد که افزون براینکه در استحصال ثمر و میوه آنها استفاده میگردد، میتواند در زیبایی محیط زیست و تصفیه هوا از گرد و غبار نقش مهمی را ایفا نماید.

و اگر به عکس مسئله توجه شود کسانی که باعث رنجش مردم و ایجاد مشکلات برای خلق الله گردد و در زیان و ضرر برای انسانها و حیوانات از راه های گوناگون از جمله آلودگی هوا و تخریب محیط زیست در زندگی مردم واقع شود بدون شک که در مخالفت صریح با آموزه ها و دستورات دین مبین اسلام قرار گرفته و هیچگاهی از عذاب و عقاب در امان نخواهد ماند.

طهارت و اثرات آن در محیط زیست :

حیثیت طهارت فقط در دین، نه این است که فقط برای نماز، طواف کعبه، تلاوت قرآن و دیگر عبادات شرط لازم قرار داده شده باشد، بلکه از قرآن و حدیث معلوم میشود که طهارت شعبه مهمی از دین بوده و به ذات خود مقصود و مطلوب دین است.

ارشاد قرآنی که می فرماید: ﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ وَيُحِبُّ الْمُطَهِّرِينَ﴾ البقرة: ۲۲۲

ترجمه: خداوند دوست دارد توبه کننده گان را و پاکیزگان را.

و در جای دیگر در مورد مسلمانانی که در قبا زندگی میکردند می فرماید: ﴿فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَّخِذُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَهِّرِينَ﴾ التوبة: ۱۰۸

ترجمه: در آن جا بندگانی هستند که پاکیزگی و طهارت را دوست دارند و خداوند پاکیزگان را دوست دارد.

از دو آیه فوق به خوبی معلوم میشود که در اسلام طهارت و پاکیزگی اهمیت شایانی دارد.

هم چنین حدیثی درین باب از صحیح مسلم ذکر میشود «الطهور شطرا لایمان» یعنی طهارت و پاکیزگی فقط یک حکم از احکام نیست، بلکه بخش عمده و اهم دین است و در حدیث دیگری نصف الایمان قرار داده شده است.

خداوند متعال با فضل و مرحمت خاص خود به ما این حقیقت را تفهیم کرده است که بعثت انبیا ﷺ که به منظور دعوت بسوی شاهراه سعادت و رستگاری صورت گرفته است و نام آن شریعت است، گرچه ابواب زیادی دارد که بحث طهارت و حفاظت از محیط زیست، پاکی و نگهداری از آلودگی و نجاست را بیان کرده است. به همین اساس حتی المقدر اهتمام به دوام طهارت و پاکیزگی روح آدمی را برای استفاده از کمالات ملکوتی درست و آماده میکند و عکس آن هنگامی که آدمی با حالت حدث و ناپاکی آلوده میشود یک نوع مناسبت و مشابهتی با شیاطین پیدا میشود و استعداد و آمادگی خاص برای بدترین وسوسه های شیطانی در آدمی بوجود می آید و روح آدمی در احاطه ظلمت و تاریکی قرار بگیرد. «۴»

پس یکی از اسباب مهم و اساسی در حفاظت از محیط زیست اهتمام به طهارت و پاکیزگی میباشد و توجه و التزام افراد به پاکیزگی در هر عرصه از زندگی میتواند از وجود خود انسان الی محیط اطراف گرفته، همه اماکن را پاک منزه گوارا و قابل زیست بگرداند، و در حقیقت امر، کلمه طهارت و پاکیزگی در برگیرنده همه خوبی ها و جلوگیری از آلودگی های نامناسب و خلاف خواست و فطرت میباشد.

خاک عنصر مهم در محیط زیست :

وقتیکه بحث از اهمیت محافظت از محیط زیست بمیان باشد لازم است که در نخست عنصر اساسی که بنام خاک یاد میشود مورد مطالعه قرار داده شود و اهمیت آن را در روشنی آیه های قرآنی جويا شویم.

﴿وَأَيُّ لَمْ الْأَرْضُ أَلَيْتَهُ أَحْيَيْتَهَا وَأَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا فَمِنْهُ يَأْكُلُونَ﴾^{۳۳} پس:

ترجمه: و نشانه بی است ایشان را در زمین، مرده را زنده کردیم و بیرون آوردیم از آن دانه ها پس از آن میخورند. درین آیه مبارکه وقتی از خاک مرده، به کلمه زمین مرده تعبیر میگردد مراد از آن همه خاکهای است که اطراف و اکناف زمین را در برگرفته است. و همچنان درین آیه مبارکه بذر، نباتی است که به شکل تخم بوجود آورده میشود. و علاوه بر این وضاحت میدهد که حیات از طریق خاک به نبات انتقال میکند و بعد از نبات به انسانها و دیگر حیوانات منتقل میشود، و این حقیقت بسیار مهمی است از ناحیه کیمیای حیاتی همانطوریکه درین آیه مبارکه دیده میشود (حب) به مفهوم عام آن استعمال گردیده و اشاره به همه انواع تخم میدارد که بسان غذای نباتی خورده میشود.

در آیه مبارکه به این مطلب اشاره میگردد که زمین در ظاهر هر چند مرده معلوم میشود ولی در حقیقت زمین(خاک) زنده است و این خود یگانه ارزش علمی است، که دانشمندان بگویند هشتاد فیصد از خاک زمین از جراثیم و باکتریها تالیف گردیده است. «۵»

پس با در نظر داشت مطلب ذکر شده که زمین یگانه مکان مهم و با ارزش که در بقا و حیات به حساب میآید و به اصطلاح امروزی محیط زیست محسوب میگردد، حفاظت و اعمار آن جزء عبادات و ادای مسؤولیت و مسلمان میباشد و التزام به حفاظت آن از مسؤولیت های عمده هر فرد مسلمان بشمار میگردد. اگر به مفهوم ساده حفاظت زمین توجه نماییم، موارد ساده و اسان را میتوان مورد بحث قرار داد. مثلاً جلوگیری از مصرف سرسام آور خریطه های پلاستیکی که ضرر آن در روی زمین باعث قطع ارتباط روی زمین با سطح پایین زمین گردیده و در نمو و رشد اشجار و نباتات به دهها سال مضر قرار میگیرد.

همچنان سوختاندن گیاهان روی زمین که ظاهراً یک امر ساده به نظر میرسد اما بخاطر از بین رفتن حشرات و کرم های مفیده در زمین نهایت در ضرر رساندن به محیط زیست نقش اساسی دارد، و اینکه همه موجودات حیه و غیر حیه ثنا و حمد خدای یکتا را به نحوی از آنها انجام میدهند، پس باید در این مورد توجه جدی صورت گرفته و از سوختاندن گیاهان در زمین اجتناب صورت گیرد. و من الله توفیق

مآخذ:

- ۱- سنن ابن ماجه صفحه ۷۸۴.
- ۲- اعجاز علمی قرآن (عبدالاحد عشرتی).
- ۳- کنز العمال فی سنن الأ قوال والأفعال صفحه ۱۲۸.
- ۴- حجت البالغه ص ۱.
- ۵- اعجاز علمی قرآن ص/۳۴۹.